

Selskapers våpensalg til visse stater

I retningslinjenes § 4 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: (...)

- c. salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene
- d. salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 2-1 andre ledd bokstav c»

§ 4 (d) er ikke innholdsmessig ny, men ble ved endringen av retningslinjene i 2021 endret fra å være et produktkriterium til et atferdskriterium. Selve ordningen for statsobligasjonsunntak, som bestemmelsen refererer til, blir ivaretatt av Finansdepartementet. Den går ut på å avskjære fondets investeringer i statsobligasjoner utstedt av enkelte stater. For tiden gjelder det Syria og Nord-Korea, tidligere gjaldt det også Iran og Myanmar. Det er Finansdepartementet som til enhver tid avgjør hvilke stater regelen skal omfatte.⁶ Retningslinjenes § 4 (d) innebærer at fondet heller ikke skal være investert i selskaper som selger våpen eller militært materiell til myndighetene i de statene som statsobligasjonsunntaket gjelder for. Etikkrådets oppgave etter § 4 (d) er altså å identifisere og anbefale utelukkelse av selskaper som selger våpen eller militært materiell til myndighetene i de statene som Finansdepartementet allerede har bestemt.

Leverandøren som på oppdrag fra Etikkrådet overvåker porteføljen for selskaper som omfattes av produktkriteriene, har også oppdrag om å finne selskaper som selger våpen eller militært materiell til stater omfattet av statsobligasjonsunntaket. Også andre informasjonskilder blir benyttet. Blant annet abonnerer rådet på løpende oppdatering fra amerikanske myndigheter som følger med på våpensalg til enkelte stater. Dette arbeidet vil bli opprettholdt, og for informasjonsinnhentingens del er endringen av § 4 (d) fra produkt- til atferdskriterium uten betydning.

Det er for tiden ingen selskaper utelukket etter retningslinjenes § 4 (d). Tidligere har ett selskap vært utelukket etter dette kriteriet.

§ 4 (c) er et nytt kriterium. Formålet er å hindre at fondet er investert i selskaper som selger våpen til stater som bruker disse i krigføring i strid med humanitærretten. Spørsmålet har vært aktualisert av den pågående konflikten i Jemen, hvor det har vært kritisert at SPU er investert i selskaper som selger våpen til krigførende parter.

Det nye kriteriet er grundig diskutert i Etikktutvalgets rapport (NOU 2020:7), som gir klare føringer for anvendelsen av kriteriet. Det er bl.a. presisert:

- det bør ikke være begrensninger i kriteriets virkeområde med hensyn til hvilke konflikter det skal gjelde, størrelsen på selskaper eller leveranser, eller størrelse av spesifikke leveranser som andel av et selskaps totale omsetning.
- kriteriet bør omfatte militært materiell som kan brukes i stridigheter og rammer sivile direkte. Utvalget peker spesielt på kraftige våpen, inkludert høyteknologiske våpen, hvor konsekvensene blir særlig omfattende for sivile når de gjennomgående ikke blir brukt i samsvar med folkerettens regler for stridighetene.
- kriteriet er ment å ramme selskapers salg til parter hvor det er et *gjennomgående trekk* ved krigføringen at prosedyrer for målutvelgelse, proporsjonalitetsvurderinger og forholdsregler svikter.
- med *alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler* menes det gjentatte tilfeller av bruk av våpnene i strid med humanitærretten, særlig de reglene som er ment å beskytte sivile. *Systematiske brudd* innebærer at bruddene må være vedvarende og reflektere en systematisk svikt i etterlevelse av prosedyrer, enten grunnet manglende evne eller vilje.
- kriteriet er *ikke* ment å ramme selskapers salg til krigførende stater som har på plass nødvendige systemer for å ivareta distinksjonsprinsippet i krigføringen.
- for å anbefale utelukkelse av et selskap under dette kriteriet, må det kunne godtgjøres med rimelig grad av sikkerhet at selskapet har kunnskap om eller burde kunne forutse bruk av deres produkter som innebærer brudd på humanitærretten. Utgangspunktet for vurderingen av selskaper bør være pågående leveranser eller salg som har foregått de siste 1–2 år.

⁶ Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland, § 2-1 andre ledd bokstav c:
Banken kan ikke plassere investeringsporteføljen i: [...] Rentebærende instrumenter utstedt av stater eller statsrelaterte utstedere i de unntakstilfeller der departementet har avskåret slike investeringer på bakgrunn av at det er vedtatt særlig omfattende FN-sanksjoner, eller andre internasjonale tiltak av særlig stort omfang rettet mot et bestemt land og Norge har sluttet opp om tiltakene.

I Meld St 24 (2020-2021) sluttet Finansdepartementet seg til Etikktutvalgets anbefalinger.

Til nå har Etikkrådets oppgave etter retningslinjene vært avgrenset til kun å vurdere *selskapers* atferd. Etikkrådet har ikke tidligere tatt direkte stilling til staters ansvar for grove normbrudd, det være seg menneskerettighetsbrudd eller annet. Med innføringen av § 4 (c) er det ikke lenger slik. Det er opp til Etikkrådet å vurdere hvilke stater som skal være utgangspunktet for anvendelsen av § 4 (c), basert på aktuelle staters grove og systematiske brudd på folkerettens regler for stridigheter. Kriteriet skal riktignok kun anvendes på *selskaper* for deres salg til visse stater, men nå ligger det til Etikkrådet først å ta stilling til hvilke stater dette er. Dette er nytt for Etikkrådet, og helt annerledes enn å vurdere selskapers atferd.

Ettersom vurderingskriteriene vil være svært forskjellige, er det nødvendig å holde vurderingen av stater adskilt fra vurderingen av selskaper. Etikkrådet vil derfor operasjonalisere § 4 (c) gjennom tre trinnvise vurderinger:

Trinn 1) Vurdere for hvilke konflikter kriteriet skal anvendes.

Trinn 2) Identifisere stater som deltar i konfliktene under trinn 1.

Trinn 3) Identifisere selskaper i SPUs portefølje som selger aktuelle våpentyper til eventuelle stater identifisert under trinn 1 og 2.

I forbindelse med innføringen av kriteriet vil Etikkrådet i 2022 i første omgang foreta en kartlegging av pågående væpnede konflikter for å se om kriteriet bør anvendes på noen av disse. Når resultatene av dette foreligger, vil Etikkrådet vurdere om det er grunnlag for å anbefale utelukkelse av selskaper som selger våpen til stater som deltar i noen av disse konfliktene. Det fremgår av forarbeidene at terskelen for utelukkelse etter retningslinjenes § 4 (c) er ment å være høy. Det forventes derfor ikke et stort omfang av utelukkelse etter dette kriteriet.